

Säästva tarbimise käsiraamat

Eesti Roheline Liikumine

2004

Säästva tarbimise käsiraamat

Käesolev materjal on koostatud Eesti Rohelise Liikumise (ERL) ja *Swedish Society for Nature Conservation* (SSNC) koostööprojekti raames.

Projekti pikemaajaline eesmärk on inimeste teadlikkuse tõstmine tarbimis-
harjumuste võimalike tagajärgede osas, samuti äratada huvi ja soovi ostude
sooritamisel teadlikult valida keskkonnale vähem mõju avaldavaid kaupu ja
teenuseid.

Juhendmaterjalis antakse näpunäiteid, kuidas oma igapäevastes toimetustes ja
tarbimisotsuste tegemisel käituda mõislikult, st et teie vajadused saaksid
rahuldatud ja otsusest tulenev mõju loodusele oleks võimalikult väike.

Projekti täidab oma eesmärgi, kui Sul tekib teema vastu sügavam huvi ja kui Sa
poes riiulite vahel kaupu valides püüad leida märke, mis viitaksid keskkonna-
sõbralikumale tootele.

See väljaanne ei ole autorikaitse objekt ning seda võib osaliselt või tervikuna
levitada ilma väljaandja loata. Kasutamise puhul palume viidata allikale.

Koostanud: Triin Rand

Täiendanud ja parandanud: Allan Kokkota

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Säätlikkus ja jätkusuutlikkus.....	5
2. Tootmine ja keskkonnajuhtimine.....	7
Keskkonnajuhtimise vahendid	7
Mahepõllumajandus	10
Keskkonnajuhtimissertifikaadid	11
Metsade sertifitseerimine.....	15
3. Tarbimine ja ökomärgistus.....	19
Ökomärgide taustast ja leidumisest	19
Eesti toodete/teenuste ökomärgid	20
Eestis enamlevinud ökomärgid	23
Näiteid ökomärgidest üle maailma	29
Erinevad märgid ja nende tähendused.....	31
Kust leida keskkonnanõuetele vastavaid kaupu?	32
4. Jäätmekäitlus	34
Uut õigusaktidest tulenevalt.....	35
Jäätmete sorteerimise korraldus.....	36
5. Energia.....	40
6. Puhas vesi ja veeheide	41

Sissejuhatus

Käesolev materjal põhineb Eesti Rohelise Liikumise kogemustel, mis on omandatud mitmesuguste jäätmekäitlust ning säästva arengu ja tarbimist propageerivate projektide rakendamisel Eestis. Lisaks eelnevate projektide raames väljatöötatud materjalidele on käsiraamatu koostamisel hulgaliselt kasutatud internetis avalikult esitatud tekste.

Käsiraamat on üles ehitatud loogilises järjestuses alustades säästlikkuse teema üldisema lahtiseletusega, järgnevalt on esitatud tootmist, tarbimist ja jäätmemajandust kajastavad peatükid. Lisaks on põhjalikumalt kirjeldatud ja näidetega illustreeritud ökomärkiste osa, mis on ühtlasi ka praktiliseks teeviidaks toodete valimisel ja otsuste langetamisel.

Käsiraamat aitab lahti seletada käsitletava valdkonna probleeme, teadvustada inimestele nende rolli selles tootmise-tarbimise põhjus-tagajärg ahelas ning sellest tulenevat vastutust.

Materjal on mõeldud kõikidele tarbijatele, see tähendab meile kõigile. Mõned inimesed leiavad käsiraamatut lugedes, et see kõik on juba tuttav ja iseenesest mõistetav lähenemine; teised avastavad enda jaoks täiesti tundmatu, kuid ometi huvipakkuva valdkonna. Loomulikult võib loetleda veel kolmandaid, neljandaid ja viiendaidki inimesi, sest suhtumisi keskkonnahoidu, säästmisse, ökoloogilistesse toodetesse ja prügisorteerimisse on just nii palju kui meid, arvajaid siin maamuna peal.

1. Säätlikkus ja jätkusuutlikkus

Üha rohkem inimesi kogu maailmas muretseb Maa tuleviku pärast. Mida me ometi teeme? Kas mürgitame õhu ja vee, jätame oma lapsed ja lapselapsed ilma puhta õhu ja veeta? Kas lõpevad Maa nafta, mineraalide ja metallide varud seetõttu, et meie, praegu elavad inimesed, arvame neid just praegu endale vaja olevat?

Juba 1988. a esitas ÜRO raporti Maa keskkonnatingimustest ja sellest, mida on tarvis teha, et pakkuda häid elutingimusi ka tulevastele põlvedele. Selle raporti järeldus - meie, praegu elavad inimesed, oleme hävitamas ja välja kurnamas Maa ressursse - on ka lähtepunktiks 1992. a ÜRO Keskkonnakonverentsile Rio de Janeiros, kus kõik osavõtavad riigid olid ühel nõul, et inimkonna senist arengusuunda tuleb muuta. Rio konverents oli stardipauguks globaalsele keskkonnategevusele, mis seadis tegevuskava 21. sajandiks ja see sai nimeks "Agenda 21".

"Agenda 21" teadvustab inimkonnale, et igaüks meist on suuteline midagi muutma. Ka firmades ja organisatsioonides on inimesed need, kes langetavad keskkonda mõjutavaid otsuseid.

Eesti valitsus kiitis 2003. aastal heaks Eesti säästva arengu startteegia "Säästev Eesti 21» (SE21) on Eesti riigi ja ühiskonna arendamise strateegia aastani 2030. Strateegia loob üldise raamistiku sotsiaal-, majandus- ja keskkonnavaldkonna seostamiseks ühiskonna pikaajalises arengus ning määratleb Eesti üldise arengusuunana liikumise nn teadmusedühiskonna poole.

Pikaajaliste arengu eesmärkidena määratletakse Eesti kultuuriruumi elujõulisus (rahvuslike traditsioonide säilimine), heaolu kasv, sidus (teravate sotsiaalsete vastuoludeta) ühiskond ja ökoloogiline tasakaal.

Teadmusedühiskond on terviklik ühiskonnakorralduse tüüp, mis tähistab uut tegutsemis- ning otsustuskultuuri, kus ühiselt püstitatud ja aktsepteeritud eesmärkide saavutamine toetub ennekõike teadmistele ja analüüsile.

SE21 heakskiitmise ja eesmärkide täitmisega osaleb Eesti nii Euroopa Liidu kui maailma arengupoliitika kujundamises.

Strateegia koostamist korraldas Tallinna Pedagoogikaülikooli (TPÜ) juhitud konsortsium: TPÜ, TPÜ Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut, TPÜ Ökoloogia Instituut ning AS Lõhmus, Haavel ja Viisemann. Tegemist on laiapõhjalise ja avatud protsessiga, mille kestel kõik materjalid olid huvilistele kommenteerimiseks kättesaadavad internetiaadressil <http://www.envir.ee> rubriigis Säästev areng/ Eesti.

Eesti säästva arengu strateegia «Säästev Eesti 21» koostamine sai alguse Vabariigi Valitsuse 2002. aastal kinnitatud lähteülesande alusel ning projekti juhtis säästva arengu komisjon.

SE 21 strateegias on muuhulgas väga põhjalikult käsitletud säästva arengu ehk jätkusuutliku arengu (*sustainable development*) mõistet:

Määratluste paljususe tõttu on kindlaim, kuid ka traditsioonilisim võimalus tugineda algupäraseimale definitsioonile, mida ka enamik vastavaalasest kirjandusest tarvitab. Samas ei olda antud termini „jätkusuutlik areng“ esmakasutuse osas ühel arvamusel. Enamjaolt antakse see au Brundtlandi komisjonile, kes defineeris jätkusuutliku arengu oma 1987. aasta ÜRO-le esitatavas raportis „Meie ühine tulevik“ (Our Common Future). Siiski leidub viiteid¹, et esmakordselt kasutas antud mõistet briti keskkonnategelane Barbara Ward juba 1968. aastal.

*Brundtlandi komisjoni raportis on jätkusuutlikku arengut määratletud alljärgnevalt: **jätkusuutlik areng on arengutee, mis rahuldab praeguse põlvkonna vajadused ja püüdlused, seadmata ohtu tulevaste põlvkondade samasuguseid huve** (seejuures huvide all on eelkõige mõistetud keskkonda, keskkondlikke ressursse).*

Eestis samuti laialt leivund definitsiooni kohaselt tähendab säästev areng loodusvarade mõistlikku kasutamist ja ökosüsteemide taluvusvõime arvestamist, tagades elukvaliteedi paranemise praegustele ja järeltulevatele põlvvedele.

Säästev kasutus tähendab keskkonna ja selle elustiku kasutamist piirides, mis taastuvate loodusvarade puhul ei ületa nende taastumisvõimet (taastootmisvõimet) ja taastumatute loodusvarade puhul jääb piiridesse, mis tagab nende kättesaadavuse ajani, kui neid on võimalik asendada taastuvatega.

---

¹ Vt näiteks Pravdić, V. Sustainability and Sustainable Development: the Use in Policies and the Ongoing Debate on These Terms. // Croatian International Relations Review. 2002. Vol VII, lk 93-99

2. Tootmine ja keskkonnajuhtimine

Eelmises peatükis toodud põhitõed räägivad peamiselt säästvusest ja jätkusuutlikkusest. Käesolevas peatükk keskendub etapile, mis loogiliselt eelneb tarbimisele, s.o tootmine.

Kuidas on nõudlus, nõnda ka pakkumine. Võiks vist nii ütelda küll, sest on juba väga vana tõde, et peamise tõuke uute toodete ja teenuste arendamiseks annab inimlik laiskus ja mugavus. Näiteid ei ole tarvis kaugelt otsida: poodides on üha enam saadaval lausa suutäite kaupa pakendatud toiduained, et tarbijal elu võimalikult mugavaks teha. Kuid harva küsime endalt, mis on sellise tootmise hind, mida see tähendab keskkonnala meie ümber.

Varem ei olnud firmadele oluline, kuidas nad oma tegutsemisest tulenevate keskkonnaprobleemidega toime tulevad. Tänapäeval aga hinnatakse üha enam keskkonda hoolikamalt suhtuvaid ettevõtteid. Tähtsamaks hakkavad muutuma toodete ning teenuste loodussõbralikkus ja ka see, kuidas tarbija neid kasutada oskab.

Järgevalt on kirjeldatud tööstuses ja tootmises, samuti põllumajanduses ja metsanduses kasutuses olevaid keskkonnajuhtimise vahendeid, mis võimaldavad ettevõtete keskkonnasooritust kontrollida ja parendada.

Keskkonnajuhtimise vahendid

Elutsükli hindamine

Elutsükli hindamine (ka olelutsükli hindamine/analüüs, ingl. *life-cycle assessment, LCA*) on vahend toote või teenuse keskkonnamõju arvestamiseks kogu toote eluea jooksul. Toote elutsükli kirjeldus algab tooraine ja materjalide valikust, käsitledes tootmist, ressursi kasutust, transporti, jne kuni lõpeb toote kasutusest kõrvaldamisega.

Elutsükli hindamise kaks põhirakendust on tootearendus ja ökomärgised. Elutsükli hindamine aitab juba toote kavandamisel arvestada toote keskkonnamõjudega. Selline lähenemine aitab välja selgitada problemaatilised kohad elutsükli käigus kus toimub nt suurem saastamine või ressursi raiskamine. Elutsükli hindamist kasutatakse tihti ökomärgiste väljastamise alusena. Kõigi tuntumate ökomärgiste puhul nõutakse ökomärgisele kandideerivalt tootelt elutsükli analüüsi, mille põhjal saab otsustada kas toode on keskkonnasõbralikum kui enamused teisi samalaadseid tooteid.

Elutsükli hindamise läbiviimise olulisemaks puudusteks on liigne andmete-, raha- ja ajamahukus, sage arvestamine subjektiivsete arvamustega ning vähene majandus- ja sotsiaalsete aspektidega arvestamine.

Eestis on elutsükli hindamine/analüüs veel küllaltki uus nähtus millega täismahus praktiliselt tegeletud ei ole. Pigem on piirdutud massibilansside või voodiagrammide koostamisega, mis on samuti üheks oluliseks elutsükli hindamise osaks.

Analüüsi käigus selgub, kui paljude teiste toodete ja teenustega on üks toode oma olulusringi vältel seotud ja milline on sellest tulenevalt mõju keskkonnale. Eesti näidet kasutades tuleks kõikide toodete elutsükli hindamist alustades teada põlevkivi baasil toodetava elektrienergia kui toote elutsükli analüüsi, sest tootmises kasutatakse elektrienergiat. Selleks on Eesti Energia taotlenud raha EL Life programmist ja käivitanud demonstratsiooniprojekti OSELCA (*Oil Shale Electricity Life Cycle Assessment*). Töö tulemusena on muuhulgas valminud praktiline juhend LCA-andmebaaside kasutamiseks eesti tingimustes, mis on vabalt kättesaadavaks tehtud pdf-formaadis publikatsioonina SYKE. Projekti ja selle tulemustega saab tutvuda projekti kodulehel <http://www.energia.ee/OSELCA>

Üle maailma on hindamiseks välja töötatud mitmesuguseid meetodikaid, samuti koostatud andmebaase mitmete tööstusvaldkondade jaoks. Tulenevalt iga riigi eripärast, sh loodusvarade kättesaadavusest ei ole meetodikad üheselt ülevõetavad, need tuleb kohandada. Kuna meetodika väljatöötamine on mahukas ja keerukas töö, pole vastavad andmebaasid veel nii laialt levinud ja avalikkusele üheselt mõistetavad. Seetõttu tuleb ettevõtetal oma igapäevases tegevuses tootmise ja toodete keskkonnasõbralikkust tõestada esialgu veel muid vahendeid kasutades.

Elutsükli hindamist käsitlevad järgmised ISO standardid:

ISO 14040:1997 Keskkonnajuhtimine - Elutsükli hindamine - Põhimõtted ja struktuur

ISO 14041:1998 Keskkonnajuhtimine - Elutsükli hindamine - Eesmärgi ja ulatuse määratlemine ning inventuur

ISO 14042:2000 Keskkonnajuhtimine – Elutsükli hindamine - Mõju hindamine

ISO 14043:2000 Keskkonnajuhtimine – Elutsükli hindamine – Interpreteerimine

Ökokaardistamine

Ökokaardistamine (ingl. *ecomapping*) on lihtne visuaalne vahend eelkõige väike- ja keskmise suurusega ettevõtetele oma keskkonnategevuse analüüsimiseks, juhtimiseks ning sellest teavitamiseks. Ökokaardistamine on lihtne abivahend neile ettevõtetele, kes soovivad kiiresti saada ülevaadet oma keskkonnategevusest ja võimalikest probleemidest ning selle põhjal parandada selle tegevuse tulemuslikkust. Ökokaardistamine on ka hea vahend ettevõtte esmase keskkonnaülevaatus läbiviimiseks, kui juurutatakse standardiseeritud keskkonnajuhtimissüsteeme (ISO 14001, EMAS).

Ökokaardistamise meetodika sisaldab mitut etappi, kus määratletakse ettevõtte asukoht ümbritseva suhtes, hinnatakse materjalivoogusid ja ressursikasutust,

kaasatakse töötajad probleemide väljaselgitamise ja lahendamise protsessi ning koostatakse ökokaardid, mis üldjuhul käsitlevad kuute teemat: vesi; pinnas ja ladustamine; õhk, müra ja tolm; energia; jäätmed ja riskid. Saadud andmetele toetudes koostatakse oma keskkonnategevuse esmane ülevaade, mis on aluseks lihtsa keskkonnajuhtimissüsteemi loomisel.

Ökokaardistamise käigus määratletakse keskkonnategevuse tulemuslikkuse indikaatorid ning koostatakse ka lühike keskkonnaaruanne.

Lisateavet ökokaardistamise kohta leiab ökokaardistamise kodulehelt <http://www.ecomapping.org>
<http://environ.pulsesoft.com/est/web/system/content/content.asp?tid=104&cid=158>

International Network of Environmental Management www.inem.org

Puhtam tootmine ehk ressursisäästlik tootmine

Säästev areng ei tähenda mitte ainult piiranguid, sest aruka majandamise, kokkuhoiu, täpsema raamatupidamise juures võib saada ka märkimisväärset tulu, seega on puhtam tootmine eduka äritegevuse eelduseks.

Suur osa kokkuhoiust saavutatakse puhtamate ehk efektiivsemate ja ressursisäästlikumate tehnoloogiate kasutamise tulemusena, samuti annab üsna suurt tulu täpsem arvepidamine, parem hooldus, lekete vähendamine jms. Häid tulemusi annab ka tootmisprotsessi kaasajastamine, täpsem kontroll ja nõudlikkus ettevõtete ja tootmise juhtide üle. Seega näeme veelkord, et säästva arengu puhul on oluline muutus inimeste hoiakutes. Kuluvabad või vähekulukad tootmisjäätmete vähendamise meetmed ja keskkonna seisukorra tervenemine on oluliselt parandanud ettevõtete majanduslikku seisukorda.

POTENTSIAALSED TULUD PUHTAMAST TOOTMISEST:

Keskkonnakaitsealased tulud:

- väheneb saasteainete hulk
- paraneb töötajate töötervishoid
- väheneb vastulu keskkonnakaitsealase seadusandlusega

Majanduslikud tulud:

- alanevad juhtimis- ja tootmiskulud
- hoitakse kokku energiat, vett, auru
- vähenevad maksed ja trahvid keskkonna saastamise eest
- vähenevad kapitaalvahutused tulevikus

Täiendavad tulud:

- paraneb konkurentsivõime
- suurenevad võimalused Lääne investeringuteks
- paraneb avalikkuse suhtumine

Mahepõllumajandus

Mahepõllumajandus põhineb suures osas kohalikel ressurssidel ning sõltub ökoloogilise tasakaalu säilitamisest ja bioloogiliste protsesside optimaalsest toimimisest. Toidu tootmine käib ökoloogiliste, mitte tehnoloogiliste printsiipide järgi.

Mahepõllumajanduses sünteetilisi mineraalväetisi ja taimekaitsevahendeid ei kasutata. Seetõttu tuleb tootmine teistmoodi korraldada kui tavapõllumajanduses.

Vajalike taimetoitainete hankimine põhineb bioloogilistel protsessidel ning taastuvate ressursside ringlusel talus. Iga mahetalu alussambaks on kohalikesse oludesse sobiv külvikord, kus näiteks teravilja või köögivilja kõrval on tähtsal kohal mullaviljakust säilitavad ja suurendavad kultuurid - liblikõielised. Samuti etendavad toitaineringluse tasakaalus hoidmisel tähtsat osa loomakasvatus ja sõnniku kasutamine. Taimekaitse põhineb valdavalt ennetavatel meetoditel ja mehaanilisel tõrjel.

Loomakasvatuses pannakse suurt rõhku loomade heaolule: loomad peavad saama loomuosaselt käituda ja süüa neile sobivat mahesööta. Sööt toodetakse suures osas talus kohapeal, seega peab loomade arv olema tasakaalus maa suurusega. Loomade tervishoid põhineb peamiselt ennetusel: sobivate tõugude ja aretusliinide valik, kvaliteetne ja mitmekesine sööt, sobivad pidamistingimused. Keelatud on kasutada sünteetilisi veterinaarvimeid ennetavaks raviks, samuti on keelatud kasvustimulaatorid jt kasvu või toodangut suurendavad sünteetilised ained.

Mahepõllumajandus Eestis

Eestis algas ökoloogilise põllumajandusega tegelemine organiseeritult (k.a talude kontrollimine) 1989. aastal Eesti Biodünaamika Ühingu eestvõttel. Mahepõllumajanduse seadus võeti vastu 1997. aastal, 1999. aastast on kasutusel riiklik mahemärk. Kiirem mahepõllumajanduse areng algaski 1999. aastal, millest alates on nii tootjate arv kui ka mahepõllumajandusmaa pindala kasvanud suhteliselt kiires tempos. Aastal 1999 oli mahetalunikke 89 ja mahemaad 4000 hektarit, 2004. aastaks on need arvud ligi kümme korda suuremad: 810 tootjat ja ligi 48 000 hektarit. Mahepõllumajanduslikult peetakse loomi 464 talus. Kõige rohkem on mahetootjaid Võrumaal (96) ja Hiiumaal (91) ning kõige vähem Ida-Virumaal (14), Lääne-Virumaal (23) ja Järvamaal (24).

Mahetootmise nõuetekohasust kontrollib Taimetoodangu Inspeksioon. Kõiki mahetootjaid kontrollitakse vähemalt kord aastas. Põhjalikumalt kontrollitakse ettevõtteid, kus tegeldakse nii mahe- kui ka tavapõllumajandusega.

Riik on mahetootjaid rahaliselt toetanud alates 2000. aastast, mil põllumajandusliku keskkonnatoetuse raames hakati maksuma

mahepõllumajandustoetust. Sellest aastast makstakse toetust 5-aastaste lepingute alusel, toetussummast 80% tuleb EList.

Talupidajate koolitust on enamasti korraldanud mitteriiklikud organisatsioonid (Eesti Biodünaamika Ühing, Kagu-Eesti Bios, Ökotehnoloogia Keskus, Rápina Vabahariduse Ühendus) ja seda koolitust on väga vaja.

Põhjalikumad infot mahepõllumajanduse kohta on võimalik leida interneris aadressil <http://otk.aktiva.ee/9y/z0zARTICLEy9.html>

Keskkonnajuhtimissertifikaadid

ISO 14001

Keskkonnajuhtimissüsteem on osa ettevõtte üldisest juhtimissüsteemist, mille funktsiooniks on keskkonnaprobleemide lahendamine organisatsioonile optimaalsel viisil. Rahvusvahelisele standardile ISO 14001 vastaval keskkonnajuhtimissüsteemil on kindel struktuur ja elemendid, mida sertifitseerimisel auditeeritakse.

ISO 14001 põhielemendid on:

- Keskkonnapoliitika
- Keskkonnaprogramm(tegevuskava)
- Organisatsiooniline struktuur, keskkonnajuhtimise integreerimine strateegilisse
- juhtimisse
- Seire, mõõtmise ja registreerimise protseduurid
- Korrigeeriv ja ennetav tegevus
- Keskkonnajuhtimissüsteemi audit
- Juhtkonnapoolne ülevaatus
- Organisatsioonisisene teabevahetus ning koolitus ja välissuhtlus.

Keskkonnajuhtimissüsteemi rakendamine on vabatahtlik. Organisatsioonid võtavad keskkonnajuhtimissüsteemi rakendamisel eeliste ja täiendava töö hindamisel arvesse mitte ainult finantsaspekte (kulude kokkuhoid, tootmise efektiivsus, turupotentsiaal), vaid ka keskkonnaküsimuste puudulikust lahendamisest tulenevaid riske (õnnetusjuhtumid, raskused pangakrediidi ja teiste investeerimisvahendite saamisel, turu kaotus).

ISO 14001 on universaalne ja rakendatav kõigis organisatsioonides (tööstus, teenindus, riigi- ja omavalitsusasutused ja valitsusvälised organisatsioonid).

Keskkonnajuhtimissüsteemide rakendamist soodustab:

- **seadusandlus**
  - suurenev seaduste ja eeskirjade hulk ning keskkonnanormatiivide karmistumine;
- **huvigruppide surve:**
  - finantsasutused ja kindlustusfirmad
  - aktsionärid ja töötajad
  - keskkonnakaitsjad
  - tarbijad ja nende organisatsioonid
  - kohalik kogukond
- **teadlikkus, kuvand ja maine:**
  - äriühingute kasvav keskkonnateadlikkus (vastutustunne)
  - firma positiivne kuvand (avalikkuse ja võimude silmis)
  - õnnetusjuhtumite ja keskkonnakahjustuste mõju äritegevusele (negatiivne maine)
- **konkurentsivõime:**
  - toodete ja tootmise keskkonnaaspektidel on kasvavalt tähtis osa rahvusvahelises konkurentsisis;
  - hirm erinevate keskkonnastandardite põhjustatud rahvusvaheliste kaubavahetusbarjääride ees;
- **finantskaalutlused:**
  - õnnetusjuhtumite ja keskkonnajuhtimise vigade mõju majandustegevusele (vastutuse küsimused, õnnetuste tagajärgede likvideerimiskulud, kahjutasud ja äritegevuse katkemine)
  - majandushoobade (finantsvahendite) rakendamine – keskkonnamaksud või -trahvid heitmete ja jäätmete eest
  - stiimulid valitsuse (litsentsid), pankade (paremad krediitingimused) ja kindlustusfirmade (soodsamad preemiad) poolt
  - kulude kokkuhoid ressursside efektiivsemast kasutamisest.

Sertifitseerimiseks viib sõltumatu sertifitseerija ettevõttes läbi sertifitseerimisauditi, edaspidi viiakse läbi korralised auditid, mille perioodilisus oleneb ettevõtte spetsiifikast. Siiski peab kogu keskkonnajuhtimissüsteemi auditeerima vähemalt korra kolme aasta jooksul. Ka sertifikaat kehtib üldjuhul kolm aastat.

Nii ISO 14001 kui EMAS rõhutavad jätkuva täiustamise printsiipi. See kohustab ettevõtteid pidevalt parandama ja täiustama oma keskkonnategevusi.

Lisateave standardite kohta Standardiametist (www.evs.ee)

Sertifitseeritud ettevõtted (ISO) <http://www.eaq.ee/sertfirm/index.php>

International Organization for Standardization (ISO) www.iso.org

Eco-Management and Audit Scheme (EMAS)

EMAS skeem põhineb Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrusel nr 761/2001 organisatsioonidele vabatahtliku osaluse võimaldamiseks ühenduse keskkonnajuhtimis- ja auditeerimissüsteemis (*Community Eco-Management and Audit Scheme, EMAS*).

Skeemi kohane keskkonnajuhtimissüsteem on universaalne, see on rakendatav Euroopa Liidu liikmesriikides asuvates mistahes tüüpi organisatsioonides.

EMAS skeem toetub järgmistele tegevuspõhimõtetele:

- Olla parem kui õigusaktid nõuavad
- Kontrollida oma tegevuse, toote või teenuse keskkonnamõjusid
- Järjepidevalt täiustada keskkonnategevuse tulemusi
- Anda informatsiooni üldsusele

EMAS on ISO 14001-le vastavale keskkonnajuhtimissüsteemile olemuselt sarnane. Ometi peetakse EMAS nõudeid karmimaks neist, mida esitab ISO 14001.

EMAS kohustuslikud elemendid on:

- Esmane keskkonnaülevaatus (*Initial Review*)
- Keskkonnapoliitika
- Keskkonnaprogramm (tegevuskava)
- Organisatsiooniline struktuur, keskkonnajuhtimise integreerimine strateegilisse juhtimisse
- Seire, mõõtmise ja registreerimise protseduurid
- Korrigeeriv ja ennetav tegevus
- Keskkonnajuhtimissüsteemi audit
- Juhtkonnapoolne ülevaatus
- Organisatsioonisisene teabevahetus ning koolitus ja välissuhtlus
- Iga-aastase keskkonnanaruande avalikustamine
- Keskkonnainfo jagamine kõikidele huvitatud osapooltele (v.a kui on tegemist ärisaladusega).

EMAS sertifikaadi saamiseks tuleb keskkonnajuhtimissüsteem verifitseerida. Verifitseerivad organisatsioonid akrediteeritakse riiklikus akrediteerimiskeskuses. Riiklik organ kinnitab keskkonnanaruande ning ettevõtte kantakse vastavasse registrisse. Keskkonnanaruanne koostatakse auditi tulemuste põhjal ja see peab andma tõese ülevaate ettevõtte tegevustest ja saavutustest negatiivsete keskkonnamõjude vähendamisel.

Ka EMAS-le vastavat keskkonnajuhtimissüsteemi auditeeritakse korraliselt. Sertifikaat kehtib kolm aastat.

Lisateave: [EMAS skeemi ametlik kodulehekülg](#)

EMAS määruse (761/2001/EÜ) terviktekst inglise ja eesti keeles on kättesaadav [keskkonnaministeeriumi kodulehelt](#):

ISO 14001 ja EMAS võrdlustabel

Nõuded	ISO 14001	EMAS
Ühinemise võimalus	Kõik organisatsioonid mistahes riigis	EL liimesriikide organisatsioonid
Ettevõtte peab täitma kõiki standardi/skeemi reegleid	jah	jah
Nõutav algülevaatus (<i>Initial Review</i>)	ei	jah
Sertifitseerimine/ verifitseerimine	Ettevõtte järgi, sertifitseerimisaudit	Organisatsiooni asukoha järgi, keskkonna-aruande verifitseerimine
Õigus kasutada standardi/ skeemi kaubamärki	Ettevõtte reklaamis, kuid mitte toodetel	Ettevõtte reklaamis, kuid mitte toodetel
Keskkonna-tulemuste pidev paranemine	jah	jah
Põhimõte: olla parem kui õigusaktid	ei	jah

Green Key

Roheline Võti on rahvusvaheline majutusettevõtetele mõeldud keskkonnamärgis, mida kasutatakse Taanis, Rootsis, Gröönimaal ja Eestis.

Rohelise Võtme skeem töötati välja Taani Hotellide ja Restoranide Liidu pool ja võeti kasutusele 1994. aastal. Rohelise Võtme programmi eesmärgiks on propageerida ettevõtete keskkonnasõbralikku tegevust, vähendada loodusressursside kasutamist (vesi, elekter), tõsta ettevõtete majanduslikku efektiivsust ja mainet.

2002. aasta suvel omistati esimesed Rohelise Võtme diplomid Eesti hotellidele (<http://visitestonia.com/green>). 2003. aasta lõpu seisuga omas Rohelise Võtme keskkonnamärgist 11 hotelli.

Rohelise Võtme ökomärgist võivad Eestis hetkel taotleda atesteeritud hotellid, motellid, hostelid, külalistemajad, puhkemajad ja -korterid. Valmimas on eraldi kriteeriumite kogu, mis hõlmab ka teisi majutusettevõtteid (kodumajutus ning puhkekülad ja –laagrid).

Rohelise Võtme taotlemine eeldab teatud kriteeriumide täitmist ja edasises töös nendega arvestamist. Märjise saamiseks tuleb täita umbes 72 kriteeriumit, mis

on jagatud kolme ossa: kohustuslikud, tähtajalised ja soovituslikud. Kriteeriumid hõlmavad peamiselt vee, energia ja elektri kokkuhoidu ning jäätmekäitlust, aga ka keskkonnajuhtimissüsteemi rakendamist. Rohelise Võtme märgise saamise eelduseks on vastava keskkonnaalase koolituse läbimine, mida korraldab Rohelise Võtme sekretariaat (EAS Turismiagentuur). Oktoobrist 2001 kuni märtsini 2003 on koolitusel osalenud 25 majutusettevõtte esindajad.

Rohelise Võtme keskkonnamärgise taotlemine on ettevõtetele vabatahtlik. Roheline Võti omistatakse üheks aastaks. Seejärel teostatakse uus kontrollvisiit, mille järel märgise kasutusaega pikendatakse taas aasta võrra. Majutusettevõtte vastuvõtus olev Rohelise Võtme kehtiv diplom on tunnistuseks kriteeriumite täitmisest. Kriteeriumite täitmist kontrollitakse regulaarselt. See garanteerib kindla keskkonnasõbraliku kvaliteedi taseme vastavas ettevõttes. Kui ülevaatusel selgub, et ettevõtte ei vasta kriteeriumitele, kaotab ta õiguse Rohelise Võtme märgist kasutada.

Rohelise Võtme taotlemiseks tuleb pöörduda Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse poole (www.visitestonia.com/green).

Lisateave: Green Key www.green-key.org

Roheline Võti <http://visitestonia.com/green>

[Rohelise Võtme taotluse vorm ja kriteeriumid](#)

Metsade sertifitseerimine

Metsasertifikaat kinnitab, et metsa majandatakse kokkulepitud reeglite järgi.

Metsa majandamise nõuded on koondatud rahvusvahelistesse standarditesse, mis esitavad metsa majandamiseks teatud ökoloogilised, majanduslikud ja sotsiaalsed nõuded. Kehtestatud standardid seavad võrreldes seaduste ja teiste õigusaktidega metsa majandamise jaoks kõrgemad nõuded.

Sõltumatu sertifitseerija poolt metsaomanikule või majandajale antav sertifikaat kinnitab nõuete järgimist. Sertifikaadi olemasolu võimaldab kasutada tootemärki ehk logo. Logo kinnitab tarbija jaoks, et toote valmistamiseks kasutatud puit pärineb säästvalt majandatud metsast. Oluline on silmas pidada, et metsa sertifitseerimisprotsessis osalemine on kõigile vabatahtlik ja ühegi õigusaktiga ei kohustata kedagi oma metsi sertifitseerima.

Erinevalt muudest rahvusvaheliste keskkonnajuhtimissüsteemide standarditest, kus ei lubata sertifikaadi logot kanda toodetele, kasutatakse metsasertifikaatide logosid just toodetel. Sellegipoolest on nii metsasertifitseerimise kui ka keskkonnajuhtimise põhimõtted küllaltki sarnased, mõlemad keskenduvad nõutud tootmisprotsessi korraldamisele.

Lisateave: Eesti Metsasertifitseerimise süsteem <http://www.efcs-estonia.org/>

FSC sertifikaat

Rahvusvaheline Metsahooldekogu i. k. The Forest Stewardship Council (FSC) (www.fscoax.org) on sõltumatu rahvusvaheline organisatsioon, mille peakorter asub Mehhikos.

Organisatsiooni missiooniks on maailma metsade majandamine:

- keskkonnasäästlikult
- sotsiaalselt kasulikult
- majanduslikult põhjendatult.

Metsade sertifitseerimisel lähtutakse 10 põhiprintsiibist, mis kohaldatakse vastavalt kohalikele oludele ja tingimustele. Selleks töötatakse välja kohalikud standardid, mis peavad saama FSC heakskiidu.

- **Kooskõla seaduste ja FSC põhimõtetega**

Metsamajandamine peab olema kooskõlas FSC reeglitega ning kõikide kehtivate õigusaktide ja rahvusvaheliste lepetega, millega riik on liitunud.

- **Omandiõigus. Sellega seotud õigused ja kohustused**

Metsamaa omandus või pikaajaline kasutusleping peab olema juriidiliselt tõestatud.

- **Põlisrahvaste õiguste austamine**

Tuleb austada põlisrahvaste õigusi ja lubada neil kasutada oma maad nii nagu nad soovivad. Tuleb tagada sotsiaalsete ja kultuuriliste väärtuste säilimine ja kaitse.

- **Ühiskondlikud suhted ja tööliste õigused**

Metsandustegevused peavad tagama tööliste ja kohalike elanike pikaajalise sotsiaalse ja majandusliku heaolu. Tegevused peavad täitma kõiki ohutuse ja tervisekaitse nõudeid või isegi ületama neid nõudeid, et tagada tööliste ja nende perekondade heaolu.

Tegevuste planeerimisel tuleks kaasata võimalikult palju sellest tegevusest mõjutatud osapooli ja arvestada nende arvamusega.

- **Metsast saadavad hüved**

Metsa majandamine aitab kaasa metsavarude efektiivsele kasutusele ja edendab mitmekülgset tegevust, eesmärgiga kindlustada metsade majanduslikku elujõulisust ja laiaulatuslikku keskkonna- ja sotsiaalset heaolu.

Metsanduses ja puidust toodete valmistamisel tuleks kasutada võimalikult palju kohalikku tööjõudu.

Metsamajandus peaks tugevdama kohalikku majandust ja vähendama sõltuvust ühest metsandustootest.

- **Keskkonnamõju**

Metsade majandamisel kaitstakse bioloogilist mitmekesisust ja sellega seotud väärtusi, veeressursse, mulda ning unikaalseid ja majandamise suhtes tundlikke ökosüsteeme ja

maastikke, ning toimides nendest põhimõtetest lähtudes säilitatakse metsa ökoloogilised funktsioonid ja terviklikkus.

Tegevuste planeerimisel tuleb arvestada ja hinnata keskkonnamõju.

- **Majandamiskava**

Piisava ajalise ja ruumilise ulatusega tegevuskava peab olema dokumenteeritud, rakendatud ja ajakohastatud. Metsamajanduse eesmärgid ja vahendid nende saavutamiseks peavad olema selgelt väljatoodud. Kava peab perioodiliselt üle vaatama ja ajakohastama, arvestades seireandmeid, uut teaduslikku informatsiooni ning tagasisidet muutustest loodus-, sotsiaal- ja majanduskeskkonnas.

Töölised peavad saama asjakohase koolituse, et edukalt metsamajandamiskava ellu viia.

- **Seire ja hindamine**

Seiret teostatakse vastavalt metsade majandamise ulatusele ja intensiivsusele. Seire tulemuste põhjal peab saama hinnata metsade seisundit, kasutamist, toodangut ja metsamajandamise sotsiaalseid ja keskkonnamõjusid ning tõestada metsatoodete päritolu igas vahendamise etapis (tarneahelas).

- **Kõrge kaitseväärtusega metsade säilitamine**

Metsaomanik tagab igakülgse metsaökosüsteemi kaitse lähtudes liikide ja koosluste ohustatusest ning teistest kaitseväärtust määratlevatest kriteeriumitest.

- **Istandused**

Istandused on puittaimede kasvatamise alad, kus kasutatakse taimekasvatustlike intensiivmeetodeid nii kodumaiste kui võõrliikide osas: väetamist, herbitsiide ja pestitsiide, kunstlikku niisutust, intensiivset mullaharimist, erimeetodeid saagi koristusel. Nimetatud puittaimetega kaetud alad on oma ökoloogilistelt tingimustel erinevad looduslikust metsast. Istandusi majandatakse vastavalt printsiipidele 1–10. Istandused kuuluvad sertifitseerimisele, kui need aitavad säästa looduslikke metsi ja mitmekesistavad majandusmudelit ühiskonnale kasulikul viisil.

Sertifitseerimist teostavad metsaomaniku soovil sõltumatud FSC poolt akrediteeritud sertifitseerimisorganisatsioonid. Sertifitseerijad hindavad metsade olukorda ning kui metsade seisund ja majandamine vastavad FSC kriteeriumitele, siis omistatakse metsaomanikule FSC metsade säästva majandamise sertifikaat, mis annab metsaomanikule õiguse turustada oma metsa kui "sertifitseeritud puitu" ja kasutada FSC logo.

Väljatöötamisel on FSC standardil põhinev Eesti riiklik standard (Eesti FSC). See kannab nime "Eesti säästva metsanduse standard" ja seda koostab Eesti säästva metsanduse tööühendus. Kuna sertifikaadi annab FSC poolt heaks kiidetud sertifitseerimisorganisatsioon, ei pea Eesti standard olema kinnitatud Eesti Standardiametis, vaid piisab FSC heakskiidust.

Lisateave: *The Forest Stewardship Council* www.fscoax.org

Eesti Metsasertifitseerimise süsteem <http://www.efcs-estonia.org/>

PEFC sertifikaat

PEFC (*Pan-European Forest Certification*) süsteem käivitus 1999. aastal metsaomanike ja metsatööstuse initsiatiivil.

PEFC sertifitseerimismõuded lähtuvad Euroopa riikide valitsuste vahel kokkulepitud säästva metsanduse põhimõtetest. PEFC sertifitseerimise skeemi puhul koostatakse PEFC põhimõtteid järgivad rahvuslikud säästva metsanduse standardid, mille peab kinnitama PEFC nõukogu.

Kui kohalik standard vastab PEFC kriteeriumitele ja reeglitele, saavad PEFC akrediteerija poolt tunnustatud metsasertifitseerijad õiguse metsade sertifitseerimiseks.

PEFC on väljatöötanud ka reeglid puidu tarneahela sertifitseerimiseks, et tagada efektiivne võimalus puidu päritolu selgitamiseks lõpp-produktist kuni metsani, kus puit on raiutud.

PEFC iseloomustavad järgmised tunnused:

- PEFC on vabatahtlik erasektori initsiatiiv, mis põhineb konsensusel erinevate huvitatud osapoolte vahel rahvuslikul kui regionaalsel tasandil.
- PEFC pakub rahvusvahelise raamistiku, mis tagab vastastikku ühilduvad metsasertifitseerimise süsteemid ja nende vastastikuse tunnustamise.
- PEFC eesmärgiks on tugevdada ja parandada metsanduse ja puidu, kui taastuva ressursi mainet.
- PEFC panustab majanduslikult ja sotsiaalselt tasuva ning keskkonnasõbraliku metsanduse arendamisse, nagu on sätestatud Helsingi kriteeriumites.
- PEFC annab klientidele ja üldsusele garantii, et PEFC programmi kohaselt sertifitseeritud mets vastab [Helsingi kriteeriumitele](#)
- PEFC põhineb sõltumatul, kolmanda osapoole auditil.
- PEFC põhineb regionaalsel sertifitseerimise tasandil ning on avatud kõikidele sobivatele ettepanekutele.
- PEFC toimib kui iseseisvate sertifitseerimissüsteemide vastastikuse tunnustamise globaalne süsteem.

Lisateave: PEFC www.pefc.org

[Helsingi kriteeriumid](#)

Eesti Metsasertifitseerimise süsteem <http://www.efcs-estonia.org/>

3. Tarbimine ja ökomärgistus

Keskkonnasõbralik tarbimine tähendab inimese teadlikku valikut võimalikult väikese keskkonnamõjuga kauba või teenuse kasuks, eelistades ökoloogiliste tehnoloogiate kasutamist, pikka kasutusiga, korduvkasutust, soodsaid uuendamise või ümbertöötlemise võimalusi või ühiskasutust.

Käesolevas peatükis tutvustatakse lühidalt teeviitasid, mida kasutada toodete/teenuste rägastikus, kui soovite valida ökoloogilisust silmas pidades. Järgnevalt kirjeldatakse mõnede ökomärkide tausta, esitatakse Eestis enamlevinud ökomärgid koos nende eesmärgi ja sisu lahtiseletavate tekstidega. Lisaks on toodud näiteid mujal maailmas kasutusel olevatest ökomärkidest ja nende tähendusest.

Ökomärkide taustast ja leidumisest

Ökomärgised võeti kasutusele, et pakkuda kliendile võimalust leida ja valida tooteid/teenuseid, mis tekitavad loodusele vähem kahju. Tootjate reklaam võib olla eksitav ja selle põhjal on olnud tarbijatel väga rakse otsust langetada.

Niisiis seepärast loodigi, osaliselt tarbijate survele, ökomärgised, mis on positiivsed märgid ja mis paigaldatakse tootele/pakendile/teenusele, et näidata selle loodussõbralikkust. Selliseid ökomärgiseid antakse ainult toodetele/teenustele, mille puhul on eelnevalt viidud läbi hindamine ja mis vastavad seatud kriteeriumitele. Viimased ei ole võrdsustatavad esitatavate miinimum nõuetega, vaid on ranged, et tagada soovivat eesmärki. Nii eesmärgid kui ka kriteeriumid on erinevatel ökomärgistel erinevad. Selliseid ökomärgiseid ei tohi tootjad kasutada enne kui on saanud vastava kinnituse ökomärgise komisjonist, et tegu on tõesti loodussõbralikult toodetud tootega. Komisjon lähtub, lisaks muudele kriteeriumitele, loa andmisel ka elutsükli analüüsist (life-cycle assessments, LCA), mis uurib toote keskkonnamõjusid alates toorainete hankimisest kuni toote käibest kõrvaldamiseni, st "hällist hauani". Märki kasutamise lubamise nõue annabki tarbijale võimaluse valida kindlaid tooteid, kartmata, et tegelikult ei olegi seda toodet/teenust keskkonnasõbralikult toodetud.

Üle maailma eksisteerib ligikaudu 20 erinevat keskkonnamärgi süsteemi. Enamikke süsteeme haldavad riikide valitsused või iseseisvad organisatsioonid, kuid märgi omistamise kriteeriumid on paika pandud koostöös huvirühmadega ning neid vaadatakse regulaarselt läbi, et kiirete muudatustega tehnoloogiates kaasas käia ja tagada märgi kättesaadavus vähestele, teistest "rohelisematele" toodetele või teenustele. Samas ei tohi latti liiga kõrgele tõsta: normid peavad jääma piirile, mida on võimalik realselt täita.

Lisaks toote/teenuse märgistamisele tuntakse ka ökomärgiseid, mis peavad andma tarbijale informatiivset teavet: toode on taaskasutatav, toodet võib põletada jne. Ka tuntakse märke, mis propageerivad näiteks puhtuse hoidmist.

Kõigi selliste märgiste eesmärk on propageerida keskkonnasäästlikku käitumist ja tarbimist.

Keskkonnamärgistamisel on mitmeid eeliseid:

- ❖ informeerib kliente: milline on nende ostust tulenev mõju, annab võimaluse vähendada energiakulu, ladustatava prügi hulka jne.
- ❖ parandab majanduse efektiivsust: tootmine saab areneda ilma ettekirjutusteta, mis tehnoloogiat kasutada. Turule tullakse uute efektiivsemate, ökonoomsemate ja loodust säästvamate tootmisprotsessidega, mis vastavad ökomärgistuses nõutavatele kriteeriumitele (loe: [Puhtam tootmine kui eduka äri alus](#)).
- ❖ turu areng kiireneb: kui järjest enam klient valivad ökomärgisega toote, siis on sellel otsene mõju tootjatele. Sellel, kellel on märgis ehk kes toodab loodussõbralikumalt on eelis selle tootja ees, kes on jäänud truuks vanadele tehnoloogiatele, mis vastavad küll keskkonnanõuetele, kuid mitte ökomärgiste nõuetele.
- ❖ toodete pidev areng: kuna kliendid on järjest keskkonnateadlikumad ja hakkavad ajapikku rohkemat nõudma, siis tuleb pidevalt arendada ka toodet.
- ❖ keskkonnamärgiste pidev areng: klientidelt saadav vastukajad aitavad parandada märgistust - informatiivsemaks ja arusaadavamaks. Samuti arenevad pidevalt kriteeriumid.

Eesti toodete/teenuste ökomärgid

Mahemärk

Mahemärk, kasutusel aastast 1998, on [Mahepõllumajanduse seaduse](#) alusel antav märk, mida kasutatakse mahepõllumajandusliku toidu eristamiseks muust samaliigilisest toidust. Mahemärgi kasutusloa väljaandmise õiguse andmise või andmata jätmise üle otsustab põllumajandusminister ja kasutusloa õiguse saamiseks tuleb pöörduda Põllumajandusministeeriumisse. Mahemärk ei asenda kaubamärki, see on pigem garantiimärk, mis kaubamärgile lisatuna osutab ja kinnitab, et toode on kasvatatud ja käideldud ökoloogiliselt ja biodünaamiliselt.

Ainult neid märke väljaandvad riigiasutused võivad neid kaitsta kontroll- või garantiimärkidena tööstusomandi kaitse Pariisi konventsiooni (RT II 1995, 4/5, 19) Art.6 ter alusel. Märgis ei erista ühe ettevõtja toodet teise omast, sama märki võivad kasutada kõik ettevõtjad, kelle tooted vastavad kindlaksmääratud tingimustele.

Mahemärgi uus logo ilmus avalikkuse ette 2005.a. kevadest nimega „öko“.

Öko

Eesti Biodünaamika ühingu on patenteeritud kaubamärk "Öko", mis on kasutusel alates 1990. aastast. Märk tähistab neid tooteid, mille kasvatamiseks ei ole vähemalt kahe viimase aasta jooksul kunstväetisi ja taime- ning putukamürke kasutatud.

"Öko"- toode peab mahtuma kõigi näitajate osas tavatoidu raamesse, kuid lisatingimuseks on looduslike meetmete kasutamine kasvamise stimuleerimiseks ja haiguste, söödikute peletamiseks. Märki omistatakse Biodünaamika Ühingu kaudu nendele tootjatele, kes on läbinud üleminekuperioodi ja kelle tootmine on vastavuses märgi nõuetega. Talusid ja tootmistingimusi kontrollib Eesti Biodünaamika Ühing.

Ökomärki tuleb lugeda kontroll- või garantiimärgiks, mis ei asenda kaubamärki, küll aga tõstab kauba mainet. Ainult neid märke väljaandvad riigiasutused võivad neid kaitsta kontroll- või garantiimärgidena tööstusomandi kaitse Pariisi konventsiooni (RT II 1995, 4/5, 19) Art.6 ter alusel. Märkis ei erista ühe ettevõtja toodet teise omast, sama märki võivad kasutada kõik ettevõtjad, kelle tooted vastavad kindlaksmääratud tingimustele.

EHE

Ökomärk EHE - "Ehtne ja huvitav Eesti" on - tootemärk ökoturismi põhimõtetele vastavate turismitoodete märgistamiseks. EHE on süsteem, millega turismiettevõtted võivad vabatahtlikult liituda.

Turismitoodete ökomärgistamise eesmärk on ökoturismi põhimõtete propageerimine turismiettevõtjate, tarbijate, kogu üldsuse seas. Turismiettevõtetele annab süsteemiga liitumine konkurentsieelise ja väljundi kiiresti kasvavale turuosale, mille märksõnadeks on keskkonnatundlikkus ning ehedad kultuuri- ja looduselamused.

Milleks on ökomärk turismitootetele hea?

Tootja tasandil:

- ❖ pakub turismiettevõtetele kriteeriumid, millest lähtuda turismitoodete koostamisel ja korraldamisel;
- ❖ annab turunduses konkurentsieeliseid;
- ❖ motiveerib kasutama ökoturismi põhimõtteid, toetama loodus- ja kultuuripärandi säilitamist ja kohalikku majandust.

Tarbija tasandil:

- ❖ annab teada ökoturismi põhimõtetest;
- ❖ äratab tähelepanu, kutsub ostma;

- ❖ annab võimaluse valida ökoturismi põhimõttele vastavaid turismitooteid;
- ❖ propageerib säästvat elulaadi.

Süsteemi tasandil:

- ❖ teavitab üldsust ökoturismi põhimõttest;
- ❖ stimuleerib koostööd erinevate turismiettevõtete ja muude asjaosaliste vahel;
- ❖ laseb looduskaitse teostajail ära tunda ökoturismi põhimõttele vastavad turismitooted ja nende pakkujad;
- ❖ võimaldab kohalikel omavalitsustel toetada oma piirkonna ökoturismi arengut.

EHE-märgi ja selle taotlemise kohta leiata põhjalikumalt infot [ametlikul kodulehel](#)

Hiiumaa Roheline Märk

Hiiumaa Roheline Märk - loodussõbralik teenindus

Hiiumaa Roheline Märk tähistab majutus- või söögikohta, mis majandab säästes looduskeskkonda. See tähendab: kasutab kõiki võimalusi, et oma tegevusega vähem koormata Hiiumaa puhast loodust. Rohelise Märgiga teenindusfirma kohustub täitma endale võetud säästliku majandamise kohustusi ja kutsub Hiiumaa külalisi toimima samuti. Teenindajat valides eelista firmat, millel on Roheline Märk. Nii saad ka Sina, Hiiumaa külaline, kaitsta Hiiumaa loodust!

Rohelise Märgi logo autor on Ott Lambing.

Rohelise Märgi majutus- või söögikoht kohustub:

1. Kompostima või loomasöödaks viima toidujäätmed; sorteerima taaskasutatava materjali (vanapaberi) või ohtlikud jäätmed (vanad patareid) eraldi muust prahist.
2. Tootma vähem prügi, sest hoidub asjatust plastik- ja väikepakendist.
3. Hoidma kokku vett ja kutsuma ka külalastajat kasutama vett säästlikult.
4. Hoidma kokku elektrit ja kutsuma ka külalastajat kasutama elektrit säästlikult.
5. Kasutama keskkonnale võimalikult ohutuid puhastusvahendeid ja kemikaale.

6. Hindama hiiumaist ja eestimaist toodet.
7. Olema valmis jagama infot oma piirkonna loodus- ja vaatamisväärsuste kohta.

Eestis enamlevinud ökomärgid

Põhjamaade Luigemärk (The Nordic Swan Label)

Üks edukamaid keskkonnamärgisüsteeme on Põhjamaade Luigemärk (Nordic Swan Label), mis rajati 1989. a Soome, Rootsi, Norra ja Islandi "roheline" toodete tähistamiseks. Selle ökomärgi võivad saada näiteks tooted, mille valmistamise protsessis on kulutatud vähe energiat. Märki saab taotleda ka teistsugusel moel keskkonda säästvatele kaupadele.

Selle märgiga seonduvat koordineerib Põhjamaade Ministrite Nõukogu juures tegutsev nõukogu. See on esimene rahvusvaheline iseseisev märgistussüsteem, mille nõukokku (Nordic Coordination Body) kuuluvad nii tarbijate, riigivõimu, ühiskondlike organisatsioonide, kaubanduse ja tööstuse, samuti ka teadlaste esindajad. Luigemärk garanteerib, et tähistatud toode vastab karmidele keskkonna- ja kvaliteedinõuetele.

Praeguseks on märgistatud 700 litsentsiga üle 3000 toote enam kui 53 kategoorias, sh pesemisvahendid, patareid, koopiapaberid, nõudepesumasinaid, kirjatarbed, liimid, akud, koopiamasinaid, mööbel, jpm. Ajavahemikus 1992-1995. a tõusis tarbija teadlikkus selle märgi olemasolust 10%-lt 80...90%-le, koos sellega muutus ka tarbijate käitumine - hakati eelistama keskkonnamärgiga toodangut. Selle tulemusena suurenes näiteks turul olevate Luigemärgiga pesemisvahendite arv 25%-lt 75%-ni ning tunduvalt vähenes keskkonda sattuvate saasteainete, s.h. pleegitajate kogus.

Märgi aastane maksumus on tootjale 2000 \$, mis moodustab tavaliselt 0,4% toodete aastasest käibest.

Euroopa Ühenduse ökomärgis (EU Eco-label)

1992. a. sai alguse Euroopa Ühenduse keskkonnamärgisüsteem. Esimesena kasutati Eurolillekest vett ja energiat säästvate pesuainete tähistamisel. Tänapäevaks märgistavad 95 ettevõtet sellega ligi 350 toodet - nende hulgas on paber, värvid, madratsid, tekstiil, jalanõud, pesuvahendid, elektripirnid, arvutid, pesumasinaid ja külmikud. Lillekese kasutusõiguse eest maksab ettevõtte 0,15% toote müügi käibest

EL-i ökomärgi saamiseks peab taotleja ettevõtte tagama tema toodetud kauba keskkonnasõbralikkuse kogu selle eluea jooksul (vähesese saastamise tootmistsükli, kauba enda ohutuse ning selle hilisema ümbertöötlemise).

KRAV

KRAV märki kasutatakse mahepõllumajanduslikult toodetud toiduainete märgistamiseks. Seda märki annab välja samanimeline sertifitseerimis- ja inspekteerimisasutus, mis on rahvusvahelise mahepõllumajandusliku organisatsiooni [IFOAM](#) (International Federation of Organic Agriculture Movement) liige.

KRAV-märk garanteerib, et toiduks tarvitavate taimede kasvatamisel pole kasutatud kunstväetisi ja -kahjuritõrjevahendeid. Liha- ja piimatoodetele antakse märk juhul, kui loomad saavad vabalt väljas käia ja vähemalt pool nende söödast on kasvatatud kunstväetisteta ja -kahjuritõrjevahenditeta.

Märk on kasutusel põhiliselt Skandinaavias.

Hea keskkonnavalik (BRA MILJÖVAL)

BRA MILJÖVAL on Rootsi Looduskaitse Seltsi (Naturskydds Föreningen) ökomärk.

Praegusel kujul, toote pakendile kantuna, eksisteerib see märk 1992. aastast.

Märgi omistamise kriteeriumid on välja töötatud järgmistele tooterühmadele: pesupulbrid ja -vedelikud, plekieemaldajad ja valgendajad, puhastusvahendid, nõudepesumasina detergendid, šampoonid, patareid, paber, ajalehed. Alates 1996. aastast kannab Skandinaavias seda märki ka keskkonnasõbralik elekter ja transport. Viimase puhul arvestatakse õhu-, mürareostuse, jt. kriteeriumitega.

Märgi omistamise kriteeriumid on välja töötatud kokku 13 tootegrupile, märk on omistatud rohkem kui 1000 tootele. Rootsi Looduskaitse Selts annab välja ka ostujuhiseid, milles on ära toodud BRA MILJÖVAL märgi saanud toodete nimekiri.

Sinine ingel (Der Blaue Engel)

Blue Eco Angel (ametliku nimega Umweltzeichen) on Saksamaal juba 1978. aastast kasutatav ökomärk. Konkureerib Põhjamaade-luigemärgiga.

Selle märgiga tähistatakse neid kaupu, mis on teiste samalaadsetega võrreldes keskkonnasõbralikumad (näiteks vanapaberist toodetud paber kui keskkonnasõbralikum võrrelduna

otse puidust toodetud paberiga). Samuti tähistatakse ökomärgiga neid tooteid, mille tootmisprotsess on tavapärasega võrreldes puhtam. Ka taaskasutatavatele toodetele, näiteks klaaspudelid, saavad nende tootjad taotlema ökomärki.

Seda märki kannab üle 4000 erineva toote (N: elektrikaubad, transpordivahendid, vanapaber ja ka näiteks käekellad) umbes 80-st tootekategoriast

Luomu

Antakse Soome ökofarmidele, mida inspekteeritakse kord aastas. Võrdne märk on KRAV.

Hispaania ökomärk

Märki asutas Hispaania mittetulundusühing AENOR.

Eesmärgiks: märgistamisega tõsta toodete ja teenuste keskkonnakvaliteeti ja sellega tagada sotsiaalse heaolu tõus. Selleks tahetakse õhutada selliste toodete (väiksem energiakulu, taaskasutatav, väiksem stress loodusele kogu toote/teenuse elutsükli ajal, jne.) tõhusamat kasutamist. Niisiis ongi neile kriteeriumitele vastavatel toodetel peal see märk, mis peab mõjutama keskkonnasõbralikku tarbijat ostma just seda toodet.

Austria ökomärk (The Austrian Eco Label)

Kasutusel alates 1991. aastast.

Märk näitab kliendile, et tegu on tootega, mis arvestab keskkonda ja samas on kõrge kvaliteediga. Märki kasutatakse ainult lõpptarbimisse minevatel kaupadel.

Märki annab komitee, mis tegutseb Austria Tarbijate Organisatsiooni all. Märki andmisel arvestatakse toote/teenuse tootmisprotsessi, energia tarbimise efektiivsust, taaskasutamise võimalusi, jt kriteeriumeid.

ECO

Selle ökomärgiga tähistatakse mahepõllumajanduse tingimustes kasvatatudprodukte. Näiteks: kartul, teraviljad, lilled, juust, puuvill jne. Märgiga tegeleb ülemaailmne sõltumatu organisatsioon SKAL.

Tänaseks kannab EKO-märki üle 3500 erineva toodet.

Prantsusmaa ökomärk

Prantsusmaa ökomärki. Prantsusmaa keskkonnanormid. Hakati välja töötama juba 1989. aastal, kuid konkreetsete tegevusteni jõuti alles aastal 1992, kuna Prantsusmaa tööstused töötasid märgile tugevalt vastu. Praeguseks hõlmab märk kuute erinevat tootegruppi. Prantsusmaa keskkonnanormide ökomärki kandvaid tooteid on üle 300.

Hollandi ökomärk (*Milieukeur*)

Hollandi ökomärk *Milieukeur* pärineb aastast 1992. Hollandi ökomärk on tihedalt seotud EL-i lillekesega, kuna Hollandi ökomärgi väljaandja kuulub ühtlasi ka EL-i lillekese asjatundjate töögruppi. Hollandi ökomärgil on 47 tootegruppi ja märgistatud on üle 200 toote.

Jäätmekäitluse ja taaskasutusega seotud ökomärgid ja nende tähendused

Märk on [MTÜ Eesti Roheliste Ettevõtete Liidu](#) initsiatiivil loodud ökomärk, mis antakse ettevõtetele, kes oma tegevuses järgivad keskkonnasõbralikke põhimõtteid ning rakendavad jäätmeid mitte tekitavat ja materjale maksimaalselt taaskasutavat tehnoloogiat. Ökomärgisega märgistatud toode või teenus kinnitab tarbijale, et selle toote tootmisega on keskkonnareostamine minimaalne ning et märki kasutatav ettevõtte hoolitseb ka selle eest, et tootega/teenusega seotud prügi saaks nõuete kohaselt kokku kogutud, sorteeritud ja teisese toormena taas kasutatud.

<p>Loodussõbralik toode on Eesti Rohelise Liikumise märk. Märk on loodud selleks, et teha poelettidel keskkonnasõbralikud tooted paremini märgatavateks. Mis on loodussõbralik toode? Kui tegemist on toiduainega, siis kasutatakse põllumajanduses loodusliku kasvatusviisi. Ei kasutata mineraalväetisi, putuka- ja taimetõrjemürke. Loodussõbralike asjade valmistamiseks kulutatakse vähem loodusressursse võrreldes tavaliste toodetega. Loodussõbralikud tooted harmoneeruvad loodusega ning sisenevad kergesti aineringsse. Mõned näited: paberi valmistamiseks kasutatakse puidu asemel vanapaberit, kodukemikaalid sisaldavad aineid, mis lagunevad looduses ja ei kahjustavad taimestikku ja loomastikku.</p>	 <p>LOODUSSÕBRALIK toode</p>
<p>"Eestimaa puhtaks" on kampaaniamärk, mis tähistab iga aasta suvel bensiinijaamades kohti, kust on võimalik saada paberkotte, kuhu pannakse autos jm. tekkiv prügi.</p>	 <p>EESTIMAA PUHTAKS</p>
<p>Viska prügikasti (Trash it). Selle ökomärgiga soovitakse kauba ostjale meelde tuletada, et ta seda pakendit (jäätisepaberit, suitsupakki jne) hooletult maha ei viskaks. Prügi tuleb ikka prügikasti panna.</p> <p>See märk soodustab ka prügi sorteerimist ning taaskasutamist.</p>	
<p>Toodet võib põletada. Leegiga tiku märk tähistab põhiliselt plastiktooteid ja -materjale, mida võib põletada.</p> <p>Need tooted ei eralda põlemisel toksilisi gaase.</p>	
<p>Kolm noolt ja number. Numbrid 1-7 ja see märk esinevad peaaegu kõigil plastikpakenditel.</p> <p>Numbrid aitavad kindlaks teha mis plastikust toode on valmistatud.</p> <p>Sellest on abi nii tarbijale (N: saad valida vähem ohtliku pakendi) kui ka hiljem jäätmete sorteerijatele. Viimased saavad näiteks välja sorteerida taaskasutusse mineva prügi.</p>	 <p>PET</p>

<p>Numbrite tähendused:</p> <p>1 = PET (Polüetüleen tereftalaat). Kasutatakse: karastusjookide taaral, toiduainete pakenditel.</p> <p>2 = PE-HD (Madalsurve polüetüleen (high density)). Kasutatakse: piima-pakenditel, detergentide pudelitel.</p> <p>3 = PVC (Polüvinüülkloriid). Kasutatakse: toiduainete kastidel, torudel, toidukiledel.</p> <p>4 = PE-LD (Kõrgsurve polüetüleen (low density)). Kasutatakse: õhukestel kilepakenditel jt. kile-materjalidel.</p> <p>5 = PP (Polüpropüleen). Kasutatakse: pakkekottidel, karpidel, kastidel, pudelite sulguritel.</p> <p>6 = S (Polüstüreen). Kasutatakse: toidunõudel, süstaldel.</p> <p>7 = O (Kõik teised sünteetilised materjalid). Kasutatakse: kammid jt. segatud materjalid.</p>	
<p>Möbiuse leht (The Möbius Loop). Märk, kus valged nooled valgel taustal näitavad, et toode või toote pakend on taaskasutatavad (recyclable).</p> <p>Mustad nooled valgel taustal või valged nooled mustal taustal näitavad, et toode või pakend on valmistatud taaskasutatud materjalist (recycled). Erinevate maade recycling-süsteemide tähistused võivad olla erinevad.</p>	

Näiteid ökomärkidest üle maailma

 <p>RÓTULO ECOLÓGICO ABNT-AMBIENTAL</p>	<p>Braziilia ökomärk</p>
	<p>Hong-Kongi ökomärk (<i>Hong Kong Green Label</i>)</p>
	<p>Horvaatia ökomärk (<i>Croatia Environmental Label</i>)</p>
	<p>Iisraeli ökomärk – Roheline Märk (<i>Green Label</i>)</p>
	<p>India ökomärk</p>

	<p>Jaapani ökomärk (<i>Japanese Eco Mark</i>)</p>
	<p>Kanada ökomärk – Keskkonnavalik (<i>Environmental Choice</i>)</p>
	<p>Korea ökomärk</p>
	<p>Leedu ökomärk – Vesiroos (<i>Environmental "water-lily"</i>)</p>
	<p>Tai ökomärk</p>
	<p>Taivani ökomärk (<i>Taiwan Green Label</i>)</p>

Erinevad märgid ja nende tähendused

Roheline Energia

Roheline Energia on Eesti Energia poolt turustatava alternatiivenergia kaubamärk.

Läbi Rohelise Energia projekti arendab, propageerib ning toetab Eesti Energia alternatiivenergia tootmist Eestis.

Peamiselt tuulest ja veest toodetud alternatiivne energia on maine- ja staatusetoode, mis näitab ostja keskkonnateadlikkust ja sotsiaalset vastutust.

Rohelise Energia kaubamärgi kasutajateks võivad saada Eesti Energia ASI klientidest keskkonnateadlikud ettevõtted, avalik-õiguslikud institutsioonid ja eraisikud, kes omavad Rohelise Energia sertifikaati.

„Tee puhtaks“

Kampaania "Tee puhtaks" on suunatud eelkõige kõigile maanteedele kasutajatele ning koristuspäevale organiseeritakse vabatahtlike kooliõpilasi ja täiskasvanuid erinevatest organisatsioonidest. Analoogilised programmid on edukalt käivitunud paljudes tarbijakesksetes riikides.

Kampaania "Tee puhtaks" on mittetulunduslik ettevõtmine mida korraldab mittetulundusühing TIMUR. "Tee puhtaks" saab teoks koostöös Maanteeameti ning erinevate riiklike ja erakapitalil põhinevate organisatsioonidega.

Kampaania eesmärgiks on elanikkonna keskkonnateadlikkuse edendamine, maanteedele teepervedele sattuva prügi hulga vähendamine, teepervede osaline koristamine prügist ning vabatahtlike liikumise propageerimine.

Peale kampaania selle aastast edukat läbiviimist on läinud käima ka teine kampaania. "Eestimaa puhtaks" kampaania tellija on Keskkonnaministeerium. Läbiviijaks on MTÜ Eesti puhtaks. Kampaania raames paigaldatakse suuremate bensiinjaamade juurde paberkotid autost prügi kokku korjamiseks.

Astma ja Allergia Ühingu märk

Märk annab infot, et toodet soovitab Astma ja allergia Ühing ning, et toodetes (põhiliselt seebid ja pesuvahendid) pole kasutatud lõhnaaineid ja valgendajaid.

See on soovitatav sümbol ja ei garanteeri midagi. Tootjaid ei kontrollita uuesti peale märgi andmist.

Kust leida keskkonnanõuetele vastavaid kaupu?

Ökomärgistatud tooteid võib Eesti kaubandusvõrgus leida suuremates kaubakeskustes, kuid suurim valik nn ökotooteid on saadaval spetsiaalsetes poeketes, üks sellistes on Ökosahver www.sahver.ee.

Mõningaid ökomärgistatud tooteid, mida võib Eesti kaubandusvõrgust leida:

Põhjamaade luigemärk: *Lambi* majapidamis- ja WC-paberid (valikuliselt); *Luonnonystävän* majapidamis- ja WC-paberid (valikuliselt); *Lotus* majapidamis- ja WC-paberid (valikuliselt); *Serla* majapidamis- ja WC-paberid (valikuliselt); *Minirisk* nõudepesuvahend käsitsi- ja masinpesuks ning pesupulber; *Ajax.i* dušipuhastusvahend; *Neutral* erinevad pesupulbrid; *Data Copy*, *MultiCopy* ja *Kaskad* koopiapaberid, *Walki paperisto* spiraalkaustik.

Rootsi hea keskkonnavalik: *OnLine* pumbaga vedelseep ja täitmiseks mõeldud vedelseep kilepakendis; *Family Fresh* dušikreem ja dušišampoon; *Sport* dušigeelid.

Krav märk: Löffberg's Lila kohv.

Toiduainetest on võimalik valida ökoloogiliselt viljeldud toiduaineid, mille tootmisel pole kasutatud kunstväetiseid, keemilisi tõrjeaineid ega muid kemikaale.

Meie oma kodumaiste mahepõllumajandussaaduste turustamine on küllaltki nõrgalt arenenud. Tarbijatel on mahepõllumajandussaadusi kauplustest raske leida. Levinuimad turustusmeetodid on müük talust, müük haiglatele, koolidele, lasteaedadele ja kohalikele kauplustele. Turunduse arendamisega tegelevad organisatsioonid on AS Urtica ja Mahepõllumajandustootjate Liit.

Töödeldud tooteid müüvad suhteliselt vähesed talud, ehkki selles suhtes on arengupotentsiaali. Suhteliselt suurt osa mahepõllumajandussaadustest ei müüda mahepõllumajandussaadustena (näiteks suurtele piimakombinaatidele, kus see tavalise piimaga segatakse) või müüakse ilma mahepõllumajandussildita (isegi kui talu on sertifitseeritud ja omab õigust silti kasutada).

Kui keskkonnasõbralikke tooteid poodides müügil ei ole, siis küsi müüjalt, kas ja millal nad selliseid tooteid tellivad. Ära unusta vältida tooteid, millega koos pead ostma tarbetult palju pakendit. Näiteks hambapasta tuub eraldi pappkarbis või leib ja küpsised mitmekordses pakendis.

Mõned näpunäited:

- ❖ Kui võimalik, siis eelista kohaliku päritolu ja keskkonnaga sobitatud tooteid
- ❖ Vali tooted, millel ei ole ülearust või ümbertöötlemiseks sobimatut pakendit

- ❖ Eelista ökomärgistatud puhastusvahendeid
- ❖ Välti ülemäärast tarbimist
- ❖ Eelista pika kasutusega tooteid ja korduvaks kasutamiseks sobivaid pakendeid.

4. Jäätmekäitlus

Jäätmeteke on keskkonnaprobleem, mille lahendamisel on igal inimesel sõna sekka öelda. Parim viis jäätmete hulka vähendada on tähele panna, mida sa ostad. Umbes kolmandiku jäätmetest moodustavad mitmesugused pakendid. Niisiis tuleks valida võimalikult vähe pakendatud tooteid. Igaüks meist tekitab keskmiselt paarsada kilo jäätmeid aastas. Jäätmete vältimist tuleks alustada juba kaupluses sisseoste tehes, valides keskkonnasõbralikuma pakendiga ja tarbimisele vastupidavamaid tooteid, st et tuleks valida võimalikult vähe pakendatud tooteid.

Tallinna elamutes tekkivate jäätmete liigitusest annab hea ülevaate 2003. ja 2004. aastal AS ENTECI töö "Tallinna kodumajapidamistes tekkivate olmejäätmete koostise ja koguse uuring". Alljärgnevas on toodud sellest tööst näitena kaks tabelit, millest Tabel 1 iseloomustab Pirita, Tiskre, Nõmme ja Põhja-Tallinna väikeelamute keskmist jäätmeteket, Tabel 2 Mustamäe, Kristiine, Haabersti ja Keslinna suurpaneelilamute jäätmeteket. Uuringute kohta saate ülevaate aadressil <http://www.tallinn.ee/keskkond>.

Tabel 1: Väikeelamud

Jäätmeliigid	Kg/in* a ¹
Köögiäätmed	77
Ajajäätmed ja muud biojäätmed	9
Pehmepaber	6
Vanapaber, -papp ja kartong ning muu	22
Plastid	17
Klaas	25
Metall	5
Elektri- ja elektroonikaseadmed	2
Puidust jäätmed	2
Tekstiil ja rõivad	8
Mähkmed ja hügieenisidemed	13
Segamaterjalist pakendid	1
Muu põlev ja mittepõlevmaterjal	13
Segajäätmed	2
Ohtlikud jäätmed	1
Tuhk	41
KOKKU	244

Tabel 2: Korterelamud

Jäätmeliigid	Kg/in* a ¹
Köögijäätmed	69
Ajajäätmed ja muud biojäätmed	5
Pehmepaber	3
Vanapaber, -papp ja kartong ning muu	25
Plastid	13
Klaas	16
Metall	5
Elektri- ja elektroonikaseadmed	1
Puidust jäätmed	2
Tekstiil ja rõivad	7
Mähkmed ja hügieenisidemed	6
Segamaterjalist pakendid	1
Muu põlev ja mittepõlevmaterjal	9
Segajäätmed	1
Ohtlikud jäätmed	2
Tuhk	1
KOKKU	166

Tänase päevani ladustatakse oluline osa olmejäätmetest prügilasse. Ometi saab suurt hulka jäätmeid korduvalt või taaskasutada. Selline tegevus vähendab koormust keskkonnale ja säästab ka raha, kuna vähenevad ladestatava prügi veo- ja ladestamiskulud. Kui korraldada näitena esitatud tabelis toodud jäätmeliikide (oranžid read) täielik sorteerimine, siis vähendaks see ladestatava prügi hulka väikemajapidamistes 65% võrra, korterelamutes 43% võrra. Antud protsent suureneks tunduvalt, kui kortermajade juures suudetakse eraldi koguda ka biolagunevad jäätmed. Eesti Rohelise Liikumise arvutused (Allan Kokkota, avaldatud lehes "Korteriühistu", 7-2004) näitavad, et põhimõtteliselt on ainult paberkonteinerite omamisel ja sihtotstarbelisel kasutamisel võimalik kuus kokku hoida ca 11% jäätmeveokulutustest. Sorteerimise hoogustumisele aitab kindlasti kaasa ka peatselt paranev sorteeritud jäätmete üleandmiskord.

Kui jäätmeid sorteerida ise enne üldprügikasti jõudmist, siis nad ei segune ja sobivad paremini ümbertöötlemiseks. Samal põhjusel ei asenda liigiti kogumist jäätmete sortimine sorteerimisettevõttes.

Uut õigusaktidest tulenevalt

2004. aasta 1. mail jõustus uus jäätmeseadus, mille üks eesmärk on rakendada tootja vastutust romuautode, vanade rehvide, elektri- ja elektroonikaseadmete, patareide, akude ja pakendijäätmete kogumisel. See tähendab, et nende jäätmeliikide kogumise ja käitlemise peavad korraldama (sh katma kulud) selliste toodete valmistajad ja turustajad.

Uue jäätmeseaduse teine tähtis nõue on rakendada korraldatud jäätmevedu tiheasustusaladel, sest prügistamine sõltub otseselt jäätmevaldajate

jäätmeveoga ühinemisest. Korraldatud jäätmevedu ei rakendata mitte jäätmevedajate hüvanguks, vaid elukeskkonna parandamiseks. Nii võidakse aastas säästa ligi 15 miljonit krooni, mis muidu kuluks isetekkeliste prügilate likvideerimiseks.

Alates 2005. aastast tuleb kõikidel omavalitsustel rakendada oma haldusterritooriumil korraldatud olmejäätmevedu, mis tuleb sätestada ka omavalitsuse jäätmehoolduseeskirjas. Selleks tuleb määratleda veopiirkonnad ja korraldada konkurss igasse piirkonda jäätmevedaja määramiseks. Veopiirkonnas ei tohi teenindatavate elanike arv olla üldjuhul suurem kui 10 000.

Korraldatud jäätmeveo konkursside võitjatele kehtestatakse range kontroll sätestatud nõuete täitmiseks, mis peab tagama jäätmeveo teenuse kvaliteedi. Jäätmeveo piirhinnad, sanktsioonid kohustuste rikkumiste eest ja veo korraldus sätestatakse kohaliku omavalitsuse vastavasisulise määrusega.

Korraldatud jäätmeveost on abi elukeskkonna parandamisel. Paranevad liigiti kogutud jäätmete üleandmisvõimalused, väheneb prügi sattumine haljasaladele ning naabrite prügikastidesse. Seeläbi muutub korrastub kogumiskonteinerite kasutamine ja jäätmete kogumiskastide ümbrus. Vähenevad ladestatavate olmejäätmete kogumisele ja äraveole tehtavad kulutused, mis on suurimad jäätmevaldamiskulutused ning paraneb kontroll jäätmekäitlusfirmade tegevuse üle. Lõpptulemusena võib sellest tarbija.

Pakendijäätmete üleandmise võimalused

2004. aasta 1. juunist jõustunud uue pakendiseaduse üheks eesmärgiks on parandada pakendite ja pakendijäätmete üleandmisvõimalusi lähitulevikus.

Pakendiseaduse järgi loetakse pakendiks mis tahes materjalist (klaas, plast, paber, kartong, metall, puit, jm) valmistatus toodet, mida kasutatakse kauba hoidmiseks, kaitsmiseks, käsitlemiseks ja kättetoimetamiseks.

Motiveerimaks inimesi pakendeid ja pakendijäätmeid eraldi koguma ning pakendiettevõtjale tagastama, sätestatakse neile tagatisraha. Tagatisraha kehtestub jookide korduskasutuspakendile (klaas- ja plastpakendid) ning ühekorrapakendile (klaas-, plast- ja metallpakendid).

Jäätmete sorteerimise korraldus

Ühistus ja eramajapidamises

Jäätmete sorteerimisel tuleb arvestada, et üldprügikonteinerisse ei tohi panna: tule- ja plahvatusohtlikke jäätmeid, vedelaid (sh käimla) jäätmeid, korduv- ja taaskasutatavaid jäätmeid, ehitus- ning suuremõtmelisi (raskesti kokkupressitavaid) ja ohtlikke jäätmeid.

Ühistutes tuleks alustada ühistu liikmetele olemasolevate ja uute jäätmekäitlusvõimaluste tutvustamisega, sest ühistu sisene selgitustöö on üks tähtsamaid, mida inimesed vajavad.

Kohtsorteerimine koduste vahenditega

Jäätmete sorteerimine võtab tegelikkuses vähe nii aega kui ka ruumi – tuleb vaid proovida. Kodustes tingimustes (köögis) peaks olema lisaks segaolmejäätmete prügikastile veel koht pakendite hoidmiseks ja väiksem anum biolagunevatele jäätmetele. Eraldi, mitte tingimata köögis, peaks olema veel vanapaberi kogumise kastike ja ohtlike jäätmete anum. Ohtlike jäätmeid ei teki kuigi palju ning kui neid regulaarselt ära viia, siis pole neil e eraldi kastikest vajagi. Niisiis tuleks kööki mahutada kõige rohkem kaks lisakasti. Sobivaid lahendusi kööki pakub nt OÜ Rodenco (<http://www.rodenco.ee>). Kui soovite biolagunevatest jäätmetest (peamiselt toidujäätmed) vabaneda muul viisil, siis võiksite tutvuda köögivalamusse paigaldatava köögihundiga. Antud lahenduse kasutamisel palume konsulteerida ühistuga.

Kuna ühistul, kus on vähemalt 5 korterit, peab olema vanapaberi konteiner ja – papi konteiner ja korraldatud jäätmeveo rakendumisel üle kümne korteriga ühistul ka biolagunevate jäätmete konteiner, siis saate liigiti kogutud jäätmed lihtsalt üle anda. Pakendijäätmete kogumiseks võib ühistu kokkuleppel pakendi taaskasutusorganisatsiooniga ja nende kulul tellida ka vastava pakendijäätmete konteineri, kuhu võib kokku koguda erinevad pakendijäätmed. Otsest kohustust pakendijäätmeid koguda aga ei ole.

Üldisest olmeprügist tuleks eraldada: pakendijäätmed, ehitus- ja elektroonikajäätmed, biolagunevad, suuremõõtmelised ja ohtlikud jäätmed ning vanapaber ja papp.

Klaastaara kogumisvahendisse ei sobi aknaklaas, kodukeemia pudelid, keraamilised ja portselanist esemed, valgustuspirnid ning muust materjalist pudelid.

Vanapaberi konteinerisse tuleb viia puhas ja kuiv paber ning papp: ajalehed ja ajakirjad, kataloogid ja reklaamimaterjalid, vihikud ja ilma kaanteta raamatud, kirja- ning joonistuspaper, pappkastid ning kartong.

Vanapaberi konteinerisse ei sobi märg ja määrdunud paber, tetrapakid ja kile, kasutatud pabernõud, kommpaberid, munaalused ja majapidamispaper.

Jäätmed, mis **pakendikonteineritesse** viite, peavad olema tühjad, puhtad ja need tuleks mahu vähendamise huvides kokku pressida. Alates 2005. aastast alustab tööd pakendiorganisatsioon, siis kogutakse kõiki pakendeid ja pakendijäätmeid, sh ka neid, mida eelnevalt ei ole olnud sobilik panna plast-, metall- ja kartongtaara kogumiskonteineritesse. Pakendite äraviimisel jälgige kindlasti konteineritel olevaid märgistusi. Eraldi tuleks koguda paber- ja papp-pakend ning klaastaara. Pakendite ja pakendijäätmete täpse üleandmise korra kehtestab pakendiorganisatsioon.

Biolagunevate jäätmete konteinerisse ei sobi suured kondid, vedelikud (toiduõli, jää, piim, jogurt, keefir, hapupiim), heitvete setted, tuhk ja suitsukonid, kile-, metall- ja klaaspakendid (sh sturox-karbid), vahatatud ja

kiletatud papp (piimapakid), tolmukotid, tekstiil ja nahk, märdunud paber- ja pappmaterjal ning ohtlikud jäätmed. Biologunevad jäätmed tuleb konteinerisse viia paber- või biologunevates kottides, mida saab jäätmevedajatelt ning kauplustest. Biologunevate jäätmete konteinerit on soovitatav hoida päikese eest varjus ja vihma eest kaitstuna ning seda tuleb tühjendada vähemalt kord nädalas või tihedamini.

Eramajades on biologunevad jäätmed osa jäätmetest, mida on kerge keskkonnasõbralikult kõrvaldada ja neid eraldi kogudes taastate ainete loomuliku ringkäigu. Muude jäätmetega prügilasse sattununa tekib biologunevate jäätmete lagunemisel metaan, mis on üks kasvuhooneefekti põhjustavatest gaasidest ja selle kogumine teeb prügila järelhoolduse kalliks.

Ohtlike jäätmete puhul on tähtis, et nad ei saaks sattuda teiste jäätmetega segamini. Kuna ohtlike jäätmeid tekib tavaliselt lühikese perioodi vältel vähe, siis pole nende kogumiseks vaja suurt anumat. Koguge vanad ravimid, akud, patareid, värvid, õlid, päevavalguslambid ja kemikaalid hoolega kokku ning viige need lähimasse ohtlike jäätmete vastuvõtupaika.

Mahukateks jäätmeteks, mida võib panna maksimaalselt kolmeks päevaks konteineri kõrvale ära vedu ootama, ei loeta autovrakke, autoosi, sh autorehve, ehitus- ja lammutusjäätmeid ning alates 2005. aasta augustist ka elektri- ja elektroonikaseadmete jäätmeid, sh külmikuid, elektripliite, pesumasinaid ja telereid. Nende üleandmine ja kogumise kohta küsige infot kohalikust omavalitsusest.

Vanad riided ja osaliselt veel kasutuskõlblikud esemed saab viia MTÜ-sse Taaskasutuskeskus (www.taaskasutuskeskus.ee). Vanu riideid võtavad vastu veel kirikud, kodutute varjupaigad ja erinevad heategevusorganisatsioonid.

Ehitus-, remondi- ja lammutusjäätmete üleandmise ja käitlemise korra kohta küsige infot kohalikust omavalitsusest. Tallinnas tekkinud ehitus- või lammutusjäätmed kas taaskasutatakse objektil, transporditakse käitlemiseks Kopli püsijäätmete prügilasse, Vao paekarjääri püsijäätmete käitluskohta, Tallinna uude prügilasse või antakse käitlemiseks üle jäätmeluba omavale jäätmekäitlusettevõttele.

Jäätmevaldajal on otstarbekas sorteerida ehitus- ja lammutusjäätmed tekkekohal – jäätmete üleandmine prügilasse või jäätmekäitluskohta on siis soodsam. Puit, kiletamata papp ja paber, must ja värviline metall, mineraalsed jäätmed (kivid, tellised, krohv, betoon, kips, jne), raudbetooni ja betoondetailid ning asfalditükid võiks koguda eraldi. Raudbetoon- ja betoondetailide, asfaldi ja ehituskivide ning telliste ladestamine prügilas või pinnasetäiteks väljaspool prügilat ei ole lubatud.. Nimetatud materjalid tuleks taaskasutada või üle anda taaskasutamiseks jäätmeluba omavale juriidilisele isikule (käitleb nt OÜ ATI Grupp ja OÜ Slops).

Haljasalal tekkivaid aia- ja pargijäätmeid (taimed, rohi, lehed, oksad jne) ei ole lubatud ladestada prügilasse. Need tuleb koguda ja kompostida muudest jäätmetest eraldi, kas siis kompostris või omavalitsuses rajatavatel kompostiväljakutel.

Küttekolletes võib põletada ainult immutamata ja värvimata puitu ning kiletamata paberit või pappi. **Koduahjus ei tohiks põletada** plastist tooteid (nt

plastpudeleid), ühekordseid nõusid, õliseid kaltse, immutatud puitu ja tehismaterjale. Ohutult saab neid põletada vaid spetsiaalsetes seadmetes, kus temperatuur on tavalisest kõrgem. Pikad süsinikuahelad, millest enamik plastikuid koosneb, lagunevad nii ohutuks süsihappegaasiks.

Mis saab eraldi kogutud jäätmetest edasi?

Vandest ajalehtedest saab uut paberit, soojustusvilla jms. Kui kokku koguda 70 kg vanapaberit, siis säästad ühe puu.

Tühjadest klaaspudelitest tehakse uut klaasi ja klaasvilla.

Kokkukogutud plastpudelid purustatakse ja neist toodetakse uusi plastesemeid ning näiteks

Taaskasutusse suunatud metallist toodetakse nt torusid ja mootoriosi.

Kasutuses olnud kartongpakendid aga põletatakse ning saadakse soojusenergiat..

5. Energia

Suur osa meie poolt tarbitavast elektrist ja soojusest toodetakse põletades fossiilkütuseid. Eesti toodab elektrienergiat peamiselt põlevkivist, mille töötlemine saastab keskkonda. Fossiilkütuste põlemissaaduseks oleva süsihappegaasi kogunemine atmosfääris tekitab nn kasvuhuoneefekti.

Elanikel ei ole võimalik kogu energiasüsteemi muuta. See nõuab poliitilisi otsuseid. Küll aga saavad kõik inimesed oma tegevusega mõjutada energia tarbimist – nii soojuse kui elektri kulutamist.

Elektrienergia säästmine:

- ❖ Kustuta tuled ruumides, kus kedagi ei viibi ja valgustus otseselt vajalik ei ole.
- ❖ Lülita välja tühjas toas mängiv televiisor ja raadio.
- ❖ Puhasta keeduplaadid, praeahi, nõud , sest kogunenud mustus halvendab soojuse ülekandumist.
- ❖ Külmutuskapid ja sügavkülmikud tarvitavad vähem voolu, kui neid regulaarselt jäät puhastada.
- ❖ Keetmisel on võimalik energiat säästa kastrulikaant kasutades.
- ❖ Uue pliidi, külmiku, pesumasina või mõne muu seadme ostmisel pööra kindlasti tähelepanu nende energiakulule (A klassi tooted kasutavad teiste omataoliste seas kõige vähem elektrienergiat).
- ❖ Valgustites kasuta säästupirne, sest üks säästupirn hoiab oma käibeaja jooksul kokku kuni 500 kg põlevkivi.

Soojuse ja küttekulude säästmine:

- ❖ Aknad ja uksed peaksid olema tihendatud ja pidama tõmbetuult.
- ❖ Pööningu soojustamine on samuti väga tõhus abinõu, et vältida soojakadusid lae ja katuse kaudu.
- ❖ Tähtis on mööbli õige paigutus ruumis: sohva radiaatori ees takistab sooja õhu ringlust toas.
- ❖ Õhuta ruume korralikult ja kiiresti, see on säästvam kui akna pikaks ajaks praokile jätmine.

6. Puhas vesi ja veeheide

Puhas ja värske vesi on igasuguse elu eelduseks Maal. Juba see on oluline põhjus veega hoolikalt ümber käimiseks. Teine põhjus on, et vesi on looduse aineringkäigu kandja. Kas oled mõelnud, et vesi, mida sa täna hommikul jõid, on olnud siin Maa peal juba väga-väga ammu?

Vesi maksab raha, seega veekulu vähendamine vähendab ka majandamiskulusid. Eriti oluline on säästa sooja vett, kuna vee soojendamine on kulukas ja ressursi tarbiv.

Tilkuva kraani tõttu võib majapidamises kuluda rohkem kui 10 000 liitrit vett aastas. Jooksev loputuskast tualetis raiskab palju kordi enam. Tuleb jälgida, et seadmed vee tarbimiseks oleksid korras.

Korrumaja elanik kasutab keskmiselt umbes 180 l vett ööpäevas.

Peamiselt kulub vesi

- pesupesemisel: 20 l (13%)
- WC kasutamisel: 40 l (16%)
- Köögis: 35 l (22%)
- Isikliku hügieeni tarbeks: 60 l (49%)

Igaüks meist võib mõjutada vee kulutamist kasutamisharjumusi muutes:

- ❖ Kaasaegsed dušši ja valamü kangsegistid on seebitamise ja hammaste pesemise ajaks hõlbus sulgeda ja hiljem uuesti avada, saades soovitud temperatuuriga vett. Kontaktivaba Electra segisti sulgub automaatselt, kui käed voolu alt ära võtta.
- ❖ Nõudepesu voolava kraaniveega on tunduvalt vähemsäästlik kui kahe kraanikausi kasutamine. **Sa võid säästa kuni 70% sooja vett, kui väldid nõude pesemist jooksva vee all.**
- ❖ Tualeti loputuskasti ühekordne veehulk on enamasti liigne. Seda saab vähendada veega täidetud pudeli panemisega loputuskasti. Samuti kulub tarbetult vett WC potist olmeprahi allaloputamisel.
- ❖ Vanniskäigu asemel käi duši all.

Vee ja energia säästmine on põhimõtte ja harjumuste küsimus, mitte puhtusest ega mugavusest loobumine. Harjutades ennast vett otstarbekalt kasutama, saab koos säästlike veeseadmetega palju väärtuslikku loodusvara raiskamata jätta. Kokkuhoitud raha tasub kasutada palju otstarbekamalt kui kasutult kanalisatsiooni voolava vee eest tasudes. Säästlikku veetarbimist peab oluliseks ka ORAS (www.oras.com).

Kuigi veetarbimise vähendamine on oluline, on palju tähtsam vältida veereostust. Kõik, mis sa kraanikausist või tualetist alla lased, jõuab varem või hiljem loodusesse. Heitvete puhastusseadmed ei ole mõeldud näiteks värvide ja lahustite, kosmeetikatarvete ja kemikaalide eraldamiseks. Nimetatud jäätmed vii selleks otstarbeks mõeldud vastuvõtupunkti.

Ära unusta kasutada keskkonnasõbralikke pesu- ja puhastusvahendeid, tarbi neid ainult määratud kogustes, ära doseeri pesuvahendeid üle.

Mõned näpunäited

- ❖ likvideeri kraanide tilkumine ja tualeti loputuskasti läbijooksmine
- ❖ käi vanni asemel duši all
- ❖ ära pese nõusid voolava vee all
- ❖ ära kalla keskkonnaohtlikke vedelikke kraanikaussi või tualettpotti
- ❖ kasuta keskkonnasõbralikke pesu- ja puhastusvahendeid ja tarbi neid väikestes kogustes